

Maria Zielińska

Uniwersytet Zielonogórski

<https://orcid.org/0000-0003-2708-2774>

m.zielinska@is.uz.zgora.pl

POLITYKA MŁODZIEŻOWA W POLSCE W II DEKADZIE XXI WIEKU A PROBLEMY WSPÓŁCZESNEJ MŁODZIEŻY. WYBRANE ZAGADNIENIA

YOUTH POLICY IN POLAND IN THE SECOND DECADE OF THE 21ST
CENTURY AND THE PROBLEMS OF CONTEMPORARY YOUTH.
SELECTED ISSUES

DOI: 10.24917/ycee.10504

Abstrakt:

Podstawowym celem artykułu jest identyfikacja (w oparciu o ukazujące się w Polsce w ostatnich dwóch dekadach raporty i opracowania naukowe dotyczące młodzieży) podstawowych obszarów problemów młodzieży. Pogłębiona wiedza, dobrze rozpoznane problemy i pełna diagnoza pozwalają jasno sformułować cele strategiczne, dopasowane do nich narzędzia oraz oczekiwane rezultaty. Wyniki badań socjologicznych, psychologicznych, pedagogicznych itp. pokazują z jednej strony rosnące zróżnicowanie młodzieży i konieczność uwzględnienia tego faktu w projektach i programach dotyczących młodzieży; z drugiej strony podpowiadają rekomendacje i rozwiązania. W artykule dokonano konfrontacji istniejących programów poświęconych młodzieży w obrębie polityki młodzieżowej w Polsce z aktualnymi problemami współczesnej młodzieży. Przeprowadzone analizy prowadzą do wniosku, że taka polityka w Polsce zasadniczo nie istnieje. Brak jednolitej, systemowej polityki młodzieżowej zarysowanej *explicite* prowadzi do chaosu decyzyjnego, a co za tym idzie – do braku działań albo do działań kontraproduktywnych. Wynika to z rozproszenia kompetencji centralnych na różne resorty, a także z braku koordynacji i spójności.

Słowa kluczowe:

polityka młodzieżowa, młodzież, problemy współczesnej młodzieży, rozwój społeczny

Abstract:

The main aim of the article is to identify (based on reports and scientific studies on youth published in Poland in the last two decades) the basic areas of youth problems. In-depth knowledge, well-recognized problems and full diagnosis allow us to clearly formulate strategic goals, appropriate tools and expected results. The results of sociological research show on the one hand the growing diversity of young people and the need to take this fact into account in projects and programs dedicated to young people; on the other hand, they suggest recommendations and solutions. The article confronts the existing programs dedicated to youth within the youth policy in Poland with the current problems of contemporary youth. The conducted analyzes lead to the conclusion that politics in Poland basically do not exist. The lack of a uniform, explicitly outlined youth policy leads to decision-making chaos, and thus to the lack of action or counterproductive action. This is due to the dispersion of central competences among various ministries as well as the lack of mutual coordination and coherent action.

Keywords:

youth policy, youth, problems of contemporary youth social development

Wprowadzenie

W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, w jakim zakresie polityka młodzieżowa prowadzona przez ostatnie dwie dekady XXI w. w Polsce odpowiada żywotnym potrzebom młodzieży i pomaga rozwiązywać problemy tej kategorii społecznej. Eksperci i badacze problematyki edukacyjnej i oświatowej od dawna wskazują na fakt, że w Polsce brakuje na poziomie centralnym organu odpowiedzialnego za podejmowanie decyzji dotyczących polityki młodzieży (por. m.in.: Kwieciński, 1992; Mikiewicz, 2016; Zahorska, 2009; Białecki, 2003). Decyzje pozostają w kompetencjach głównie administracji rządowej, której struktura i zakres działań ulegają zmianie wraz ze zmianą władzy (a także w ramach rekonstrukcji już istniejących rządów). Powoduje to częste przejście kompetencji z jednego resortu do drugiego, a tym samym przesuwanie zagadnień lokujących się w orbicie polityki młodzieżowej, a także odpowiedzialności za podejmowane decyzje¹. Nie sprzyja to wykreowaniu spójnej wizji polityki młodzieżowej. Nie ma aktualnie w polskim wykazie resortowych polityk takiej propozycji, która pozwoliłaby na jednoznaczne przypisanie jej celów, narzędzi, środków i sposobów działania.

Podstawowym celem artykułu jest identyfikacja (w oparciu o ukazujące się w Polsce w ostatnich dwóch dekadach raporty i opracowania naukowe dotyczące młodzieży) podstawowych obszarów problemów młodzieży: swoistej mapy, która mogłaby stać się punktem wyjścia do formułowania programów w obrębie polityki młodzieżowej (por. m.in.: Konieczny, 2019). Poglębiona wiedza, dobrze rozpoznane problemy i pełna diagnoza pozwalają jasno sformułować cele strategiczne, dopasowane do nich narzędzia oraz oczekiwane rezultaty. Wyniki badań socjologicznych

prowadzonych od początku XXI w. pokazują z jednej strony rosnące zróżnicowanie młodzieży i konieczność uwzględnienia tego faktu w projektach i programach dotyczących młodzieży, z drugiej strony można w nich znaleźć rekomendacje i rozwiązania.

Na wstępie niniejszego artykułu przyjęto założenie/tezę, że rozproszenie kompetencji centralnych na różne resorty, brak wzajemnej koordynacji i spójnych działań, a w efekcie – brak jednolitej, systemowej polityki młodzieżowej zarysowanej *explicite*, prowadzi do chaosu decyzyjnego, a co za tym idzie – do braku działań lub do działań nieefektywnych i nieskutecznych (Szafraniec, 2019, s. 5).

Młodzież jako kategoria społeczna i jako przedmiot polityki młodzieżowej

Młodzież jako odrębna kategoria społeczna pojawiła się w refleksji badaczy społecznych stosunkowo niedawno, a obiektem zainteresowania socjologów stała się w latach 70. ubiegłego wieku. To zainteresowanie się zwiększa. Coraz więcej obszarów życia młodzieży obejmowanych jest badaniami i analizami naukowymi (min. Zielińska, 2015, s. 28–35; Długosz, 2016; Ostaszewski, 2017, 2019).

Klasyki socjologii postrzegali młodzież jako barometr zmian społecznych, potencjał społeczny, rezerwę społeczną, ale także jako swoiste lustro, w którym dobrze widoczne jest społeczeństwo jako całość, ze wszystkimi jego zróżnicowaniami, napięciami, konfliktami, problemami itp. (por. m.in.: Mannheim, 1952; Griese, 1996; Nowak, 1991, 2009; Szafraniec, 2012; Niezgoda, 2014; Długosz, 2017). Jak pisała Krystyna Szafraniec: „Odczytując właściwie zachowania młodzieży, można zapobiec wielu niepożądanym społecznym zjawiskom. Młodzież, nie mając zasadniczo głosu, staje często ofiarą zmian systemowych czy podejmowanych reform – edukacyjnych, ekonomicznych, ale także kryzysów” (Szafraniec, 2012, s. 52).

¹ Rekonstrukcja rządu w Polsce w 2020 r. doprowadziła do połączenia w 2021 r. MEN z MNISW – Ministerstwo Edukacji i Nauki (Dz. U. Poz. 2334).

Demograficzne trendy jednoznacznie wskazują na starzenie się społeczeństwa, zmniejszanie się liczby dzieci oraz liczby ludzi młodych (18–35 lat) w stosunku do starych, a także przemiany w zachowaniach prokreacyjnych i wzrost migracji. Wszystkie te zjawiska wpływają na zmianę polityki w wymienionych wyżej obszarach, a jednocześnie wskazują na konieczność dokonania korekt w politykach społecznych dotyczących nie tylko ludzi młodych, ale zasadniczo wszystkich społecznych kategorii (Zielińska, Wróbel, 2018, s. 15–32). W tym kontekście zjawiska, które w przypadku ludzi młodych (poniżej 35. roku życia) wymagają obecnie dodatkowych i pogłębionych analiz, to: coraz późniejsze opuszczanie domu rodzinnego, późniejsze podejmowanie stałej pracy zarobkowej, zjawisko NEET², późniejsze zawieranie małżeństw oraz późniejsze urodzenie pierwszego dziecka przez kobiety. Te obserwowane zmiany demograficzne stały się przesłanką do formułowania teorii naukowych o odroczonej, opóźnionej, przełożonej dorosłości i o pokoleniach, które coraz później osiągają samodzielność życiową i dojrzałość (por. Arnett, 1997, 2000, 2016; Brzezińska i in., 2011; Brzezińska, Syska, 2016; Levinson, 1986; Zielińska, 2020).

Naukowcy różnych dyscyplin naukowych poprzez prowadzone badania i analizy teoretyczne szukają odpowiedzi na pytania o miejsce oraz funkcje młodzieży w społeczeństwie; rozpoznają jej problemy, zmiany wartości, zagrożenia. Rolą polityków jest zaś nakreślenie i realizacja polityki młodzieżowej adekwatnej do potrzeb młodzieży i do wyzwań danego społeczeństwa.

² Zjawisko obserwowane w Europie Zachodniej od przynajmniej trzech dekad, które polega na bezczynności młodych ludzi pozostających poza pracą, poza edukacją, poza zdobywaniem umiejętności (*Not Employment, Education and Training*).

Polityka młodzieżowa, czyli jaka?

Jednoznaczne zdefiniowanie polityki młodzieżowej nie jest łatwe. Przyjąć można, że łączy ona w sobie wszystkie działania państwa dotyczące młodych ludzi. Tym samym jest jednym z nadrzędnych czynników mających wpływ na rozwój społeczno-ekonomiczny społeczeństwa, gdyż to właśnie młodzi ludzie są jego siłą napędową. W tym kontekście ważna jest rola państwa w tworzeniu polityki młodzieżowej (Jeżowski, 2019; Długosz, Szczudło, 2013; Herbst, 2018).

Marcin Sińczuch (2009) proponuje rozpatrywanie polityki młodzieżowej w dwóch zakresach – w szerokim i wąskim. Z perspektywy szerokiej politykę tę tworzą aktywności na rzecz młodzieży realizowane przez różnorodnie definiowane wspólnoty. W wąskim zaś ujęciu polityka młodzieżowa rozumiana jest jako zbiór aktów prawnych i praktyk stosowanych na rzecz młodzieży przez instytucje publiczne i inne podmioty (szczególnie w zakresie: edukacji, kultury, pomocy społecznej, zdrowia, rynku pracy, uczestnictwa w życiu politycznym czy funkcjonowania w systemie prawnym). Rozproszenia kompetencji i braku jasnej strategii w tym zakresie nie ułatwia także fakt, że trwają dyskusje wokół sprecyzowania samej kategorii społecznej, której ma ona dotyczyć. Początkowo zaliczano do niej osoby w wieku 15–25 lat. Z czasem, wraz z realizacją nowych programów wsparcia, górna granica wieku młodzieży – beneficjentów ulegała przesunięciu z 25 na 29 lat. Było to związane przede wszystkim z wykorzystywaniem środków z EFS, które mogłyby być także przeznaczone dla młodych ludzi wchodzących na rynek pracy. Generalnie, w programach z zakresu polityki społecznej przyjmuje się, że młodzież to osoby w wieku 13–30 lat (Konieczny, 2019, s. 9). Górna granica jest oczywiście różnie definiowana w konkretnych zakresach działań³. Zgodnie z ustawą o Rzeczniku Praw

³ W Polsce pełnoletnia staje się osoba, która ukończyła 18 lat lub zawarła związek małżeński. „Sąd opiekuńczy

Dziecka młodzieżą moglibyśmy określić osoby, które stały się pełnoletnie i tym samym ukończyły 18 albo 16 lat. W tej samej ustawie przyjmuje się również, że „młodzi ludzie” to osoby do 34. roku życia, gdyż trudno jednoznacznie określić wiek przejścia z okresu młodzieńczego do dorosłości. Wśród naukowców trwa obecnie ożywiona dyskusja na temat ustalenia czynników warunkujących przejście do dorosłości/osiągnięcie dorosłości (Zielińska, 2020). W raportach „Młodzi 2011” oraz „Młodzi 2018”, obrazujących sytuację młodych ludzi w Polsce, młodzieżą określano grupę osób w wieku 15–29 lat (Szafranec, 2011, 2018).

W niniejszym artykule przyjęto ogólną definicję polityki młodzieżowej w następującym brzmieniu: „polityka młodzieżowa to celowe, spójne i zaplanowane działania skierowane do młodzieży, w postaci zespołu długofalowych działań, ustanowionych i realizowanych zarówno przez władze publiczne, jak i organizacje pozarządowe, mające na celu rozwiązywanie problemów społecznych i zaspokajanie potrzeb tej grupy społecznej” (Skocz, Postawa, Prokopowicz, 2009, s. 7). Szczególna uwaga poświęcona zostanie działaniom proponowanym w ramach polityk resortowych.

Problemy współczesnej młodzieży w świetle badań społecznych – przegląd

Jednym z ważnych założeń w kontekście omawianej kategorii jest przyjęcie tezy, że nie ma jednej „młodzieży”. Jest to ważne, gdyż założenie o homogeniczności tej kategorii społecznej prowadzi do fałszywych przesłańek i wniosków, a co za tym idzie – do niedostosowanych do danej kategorii

---

może zezwolić na zawarcie małżeństwa kobiecie, która ukończyła lat szesnaście”. Źródło: art. 10, par. 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

programów. Młodzież, tak jak całe społeczeństwo, jest podzielona i zróżnicowana⁴.

Spośród wielu opracowań na temat funkcjonowania młodzieży warto zwrócić uwagę na dwa, moim zdaniem znaczące, przedsięwzięcia z zakresu socjologicznych badań młodzieży i na ich funkcje w kreowaniu polityki młodzieżowej. Od innych opracowań odróżnia je to, że powstały na zamówienie Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Są to wskazane już wcześniej dwa raporty: „Młodzi 2011” oraz „Młodzi 2018”. Stanowią one wielowymiarową diagnozę sytuacji życiowej polskiej młodzieży, z uwzględnieniem porównań w skali międzynarodowej.

Raport z roku 2011 zawiera 35 rekomendacji dla polityki rządu, które były wynikiem przedstawionych wniosków i analiz. Dotyczą one między innymi następujących obszarów: (1) edukacji (w tym wyrównania różnic środowiskowych edukacji, poprawy jakości studiów wyższych, skutecznego doradztwa zawodowego, nowych technologii, pomocy stypendialnej, zniwelowania różnic w regionach); (2) rynku pracy (promowania przedsiębiorczości, zmniejszenia kosztów w zatrudnienia, elastyczności pracy, umożliwienia łączenia pracy z opieką nad dziećmi); (3) zdrowia i opieki społecznej (wspierania dietności, zasiłków rodzinne, opieki nad niepełnosprawnymi, mieszkań dla młodych rodzin); (4) kultury i aktywizacji młodego pokolenia (wprowadzenia mechanizmów udziału młodzieży w życiu społecznym i politycznym oraz w konsultacjach, aktywizacji działalności obywatelskiej)⁵.

Eksperti – autorzy Raportu 2011 – uznali, że wskazane problemy i obszary powinny być

⁴ Ze względu na ramy artykułu kwestie definicyjne i teoretyczne inspiracje zostały ograniczone do niezbędnego minimum. W polskiej i zagranicznej literaturze naukowej istnieje wiele opracowań, gdzie przedstawiane są różne sposoby definiowania młodzieży, zachodzące zmiany zakresu tego pojęcia, a nawet jego znaczenia (por. m.in.: Zielińska, 2006, 2010, 2020; Nyckowiak, 2011).

⁵ Skróconą i skondensowaną listę rekomendacji można znaleźć w: *Młodzi 2011. Streszczenie treści rozdziałów*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.

uwzględniane w dokumentach strategicznych i planistycznych – w kontekście polityki ogólnokrajowej, regionalnej i sektorowej. Mimo że rekomendacje z raportu nie zostały wykorzystane w konstruowaniu polityki młodzieżowej, to podjęto kolejną próbę zmierzenia się z problematyką młodych ludzi (Szafraniec, 2019). Raport „Młodzi 2018” zawierał nowe dane dotyczące kwestii podejmowanych w poprzednim raporcie z 2011 r., ale wskazywał również nowe obszary problemowe, które wymagają szczególnej uwagi i troski. Za nadrzędną uznano kwestię problemu tożsamości młodego pokolenia, które według autorów raportu zdaje się szukać nowego kodu moralnego. Raport zawiera cztery bloki problemowe, w których analizie poddaje się różne wymiary i aspekty świata życia młodzieży. Są to: (1) kwestie związane z globalnymi wymiarami życia młodzieży w Polsce. Podkreśla się tu takie obszary jak nowe technologie, Polska w Unii Europejskiej, otwartość granic i rynków pracy dla młodzieży, migracje. W raporcie zwrócono uwagę na fakt, że młodzi Polacy cechują się najmniej negatywnym w porównaniu ze starszymi stosunkiem do imigrantów czy osób odmiennych kulturowo. (2) Kwestie związane z czynnikami różnicującymi sytuację życiową młodych ludzi w Polsce. Pojawiają się tu takie obszary problemowe jak: „błędne koło peryferyzacji peryferii”, aktywność dzieci ulicy i gangów młodzieżowych, rozrastająca się w dużych miastach Polski kategoria młodych znajdujących się poza systemem edukacyjnym, opiekuńczym oraz pomocy społecznej, kwestie gender (płci kulturowej i wynikających z niej praw i różnic między ludźmi), antyklerykalizm oraz kwestie ochrony środowiska naturalnego. (3) Kwestie związane z funkcjonowaniem młodzieży w sferze publicznej i zaangażowaniem obywatelskim. W tym bloku zagadnień prezentowane są: ogólne trendy ilustrujące specyfikę postaw i zachowań obywatelskich młodych ludzi z uwzględnieniem edukacji obywatelskiej; charakterystyki grup i środowisk wyjątkowych, takich jak np. elity intelektualne i obywatelskie.

(4) Kwestie kultury młodzieżowej, literatury, edukacji.

Kilkunastu ekspertów tworzących raport zwraca uwagę na fakt, że nie są to nowe zagadnienia, ale warto o nich przypominać i stale poddawać dyskusji. Raport kończą rekomendacje odnoszące się do podjętych zagadnień i postulat, by traktować młodzież jako ważnego i zaangażowanego partnera w procesach decyzyjnych. Inne badania i raporty, także te realizowane już po 2018 r., potwierdzają zidentyfikowane w obydwu przedstawionych pracach zjawiska i procesy, nakierowując szczególną uwagę na kwestie edukacji, zdrowia, w tym szczególnie zdrowia psychicznego, kwestie zachowań ryzykownych, pozostawanie poza systemem edukacji, pracy, pomocy społecznej, a także problemy związane z wchodzeniem w dorosłość i budowaniem własnej tożsamości. Do „standardowych” problemów leżących w opytcie badań dodać należy kilka nowych – których konsekwencje będą rozłożone na lata i liczne sfery funkcjonowania społeczeństwa. Mowa tu o: (1) pandemii SARS-CoV-2 (Długosz, 2021); (2) napaści Rosji na Ukrainę i trwającej od 23 lutego 2022 r. wojnie rosyjsko-ukraińskiej; (3) inflacji i pogarszających się warunkach życia Polaków (w tym młodych ludzi); (4) niezrealizowanych obietnicach rządu PiS dotyczących rozwiązania problemów mieszkaniowych i bytowych młodych ludzi; (5) pogarszającej się sytuacji ekologicznej w kraju i na świecie.

W najnowszych raportach i pracach badawczych wskazywane są zarówno problemy globalne nurtujące współczesną młodzież, jak i kwestie tożsamościowe, zdrowotne (Instytut Matki i Dziecka, 2020), postawy wobec migracji i innych ważnych kwestii społecznych (CBOS, Krajowe Centrum Przeciwdziałania uzależnieniom, 2022) oraz obawy związane ze zmianami klimatycznymi (Walczak, Tędziągolska, 2022) a także z funkcjonowaniem w sieci (Raport RPD – korzystanie z mediów społecznościowych i Internetu; Młodzież w Internecie – raport „Nastolatki 3.0”). Jednym z ważniejszych, palących problemów

do rozwiązania w najbliższej przyszłości będzie kwestia zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży (wyniki raportu „Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży”).

Polityka młodzieżowa – rozproszenie znaczeń i kompetencji

Zgodnie z koncepcją *governance* polityka młodzieżowa obejmuje działania na wszystkich poziomach zarządzania od ponadnarodowego po regionalny i lokalny (Trucco, Ullmann, 2016). W porównaniu z innymi obszarami polityki społecznej polityka dotycząca młodzieży jest stosunkowo nowym zjawiskiem. Pierwsze oficjalne odniesienia do unijnej polityki młodzieżowej można znaleźć w traktacie EECT z 1957 r. Od czasu powstania Unii Europejskiej w 1993 r. idea pozostawienia rozwiązań systemowych poszczególnym krajom członkowskim jest konsekwentnie realizowana. Nadrzędnym celem unijnej polityki młodzieżowej jest wyznaczanie pewnych ram koncepcyjnych, formułowanie priorytetów i zaleceń dla krajów członkowskich oraz udzielanie wsparcia przy realizacji tych preferowanych kierunków działań. Od wielu lat w unijnych dyrektywach mowa jest o kluczowej roli młodzieży w społeczeństwie obywatelskim. Mocno podkreślana jest idea demokracji uczestniczącej, łączącej głosy młodych Europejczyków i organów publicznych odpowiedzialnych za sprawy młodzieży. Te zagadnienia pojawiają się łącznie z problematyką zatrudnienia młodych ludzi, ich kształcenia zawodowego i wspierania w procesie wkraczania na rynek pracy. W ciągu ostatnich kilku lat Unia Europejska wzmocniła swoją politykę ukierunkowaną na osoby młode, co ilustrują inicjatywy takie jak program Erasmus+, Europejski Korpus Solidarności i projekt DiscoverEU (Parlament Europejski, 2023). Podstawą dla szczegółowych polityk młodzieżowych państw zgodnie z założeniami unijnymi powinny być ustalenia oparte na dowodach i wynikach badań (*evidence-based*

policy). Na poziomie centralnym w Polsce próby tworzenia podstaw polityki młodzieżowej i wskazanie podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację podjęte zostały w trakcie działań związanych z unijnym procesem akcesyjnym, w efekcie czego powstała m.in. strategia państwa dla młodzieży⁶. Wcześniej dominował model polityki młodzieżowej skoncentrowanej na działaniach skierowanych do młodzieży, takich jak edukacja, kultura, sport czy turystyka. Działania te były podejmowane głównie w ramach zadań wyznaczonych przez zakres polityk sektorowych.

Podstawy prawne polityki młodzieżowej na szczeblu centralnym w Polsce nie są jednolite. Kwestie regulujące funkcjonowanie młodzieży pojawiają się w wielu dokumentach strategicznych, ustawach, rozporządzeniach itp., chociaż młodzież jest w nich wymieniana obok wielu innych kategorii społecznych i nie jest ich jedynym adresatem. Zapisy dotyczące młodzieży zostały określone w różnych aktach prawnych, m.in. w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.), kodeksie rodzinnym i opiekuńczym (Dz.U. z 1964 r., nr 9, poz. 59)⁷, kodeksie pracy (Dz.U. z 1974 r., nr 24, poz. 141), ustawie – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59)⁸, ustawie – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2018 r., poz. 1668)⁹, a także wielu innych. Dokumentem strategicznym skoncentrowanym wyłącznie na młodzieży była „Strategia państwa dla młodzieży na lata 2003–2012”¹⁰ (Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2003). Za cel główny strategii przyjęto wyrównywanie szans młodego pokolenia i stworzenie odpowiednich warunków dla młodzieży. W strategii wyszczególniono podstawowe

⁶ Ibidem.

⁷ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r., nr 9, poz. 59).

⁸ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59).

⁹ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1668).

¹⁰ *Strategia państwa dla młodzieży na lata 2003–2012*, MEN, Warszawa 2003.

zagadnienia do realizacji, do których zaliczono edukację młodzieży, zatrudnienie, uczestnictwo młodzieży w życiu publicznym, czas wolny, kulturę, sport i turystykę, zdrowie i profilaktykę. Do wskazanego dokumentu od czasu jego ogłoszenia nie wprowadzano żadnych zmian).

Dostrzegając zmiany sytuacji młodzieży, wynikające z szeregu opracowań (w tym wspomnianego raportu „Młodzi 2011”), przededefiniowaniu uległy założenia polityki młodzieżowej i rozpoczęły się prace nad nowym dokumentem strategicznym „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” (Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, 2013). W założeniu miał to być krok sprzyjający uspołnieniu polityki młodzieżowej prowadzonej centralnie z priorytetami unijnymi. Koordynacja prac nad dokumentem została powierzona Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej – wówczas dokument przyjął roboczą nazwę „Rządowy Program na Rzecz Młodzieży. Aktywna Młodzież”. Projekt nowego dokumentu pojawił się w 2013 r., by w 2015 ukazać się jako „Program Aktywności Społecznej Młodzieży na 2015 r.”.

Brak spójnego, systemowego rozwiązania legislacyjnego związany jest z brakiem ośrodka kompleksowo zarządzającego polityką młodzieżową na szczeblu centralnym. Instytucjonalnie od 1982 r. w Polsce funkcjonował urząd kierowany przez Ministra do Spraw Młodzieży (Raczek, 2015), w gestii którego leżało podejmowanie wszelkich inicjatyw dotyczących tej kategorii społecznej. Najważniejszym ustawowym zadaniem tego organu centralnego było kształtowanie warunków do aktywnego udziału młodzieży w życiu społecznym i politycznym państwa. Instytucja ta funkcjonowała do 1989 r. Po 1989 r. koordynacja działań wobec młodzieży, w wymiarze zarówno teoretycznym, jak i praktycznym, należała do kompetencji ministerstwa właściwego do spraw oświaty i edukacji. Z czasem (i uwzględniając ramowe ustalenia unijne dotyczące kwestii zatrudnienia i włączenia społecznego młodzieży) punkt ciężkości polityki młodzieżowej stopniowo

przenoszony był z MEN na ministerstwo właściwe do spraw pracy i polityki społecznej, wyposażając je w przeznaczone tym kwestiom instrumenty legislacyjne, infrastrukturalne i finansowe. Zadania z obszaru polityki młodzieżowej realizowanej na szczeblu centralnym są realizowane także przez następujące podmioty: Rzecznik Praw Dziecka, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Krajowe Biuro Zapobiegania Narkomanii oraz sejmowa komisja do spraw edukacji, nauki i młodzieży.

W ramach zadań resortowych (poza MEiN) w poszczególnych ministerstwach można odnaleźć śladowe ilości działań stanowiących konsekwencje konsultacji prowadzonych wśród młodzieży. W MRiPS podejmowane są działania na rzecz młodzieży, ale dotyczą one jedynie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, a szczególnie nadzorowaniem przez podległe resortowi Ochotnicze Hufce Pracy (Parlament Europejski, 2023). W ramach propozycji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego nie ma działań skierowanych na kulturę młodzieżową. Pojawiają się tylko kwestie poświęcone regulacji kształcenia artystycznego w Polsce (oddzielonego od kompetencji MEiN). W podobnie wąskim zakresie problematyka młodzieży przebija się w ramach analizy zadań Ministerstwa Sportu – są wskazane działania w ramach wspierania sportu wyczynowego¹¹. Obecność młodzieży zanotowano także w ramach działań Ministerstwa Klimatu – i powołania 31 marca 2020 r. Młodzieżowej Rady Klimatycznej¹². W skład Rady wchodzi 32 młodych ludzi.

Na poziomie regionalnym polityka młodzieżowa nie jest w pełni rozwinięta. Za ich realizację w głównej mierze odpowiadają departamenty urzędu marszałkowskiego. W kilku województwach stworzone i realizowane są sektorowe strategie poświęcone młodzieży. Takie strategie

¹¹ Por. <https://www.gov.pl/web/sport/sport-mlodziezowy> (pobrano 20.02.2021).

¹² Por. <https://www.gov.pl/web/klimat/MRK> (pobrano 20.02.2021).

(lub inne dokumenty tego typu) tworzone i realizowane są także na poziomie powiatów czy gmin. Polityka młodzieżowa realizowana przez samorządy nie może działać w izolacji. Kluczowe znaczenie ma współpraca i komplementarność z takimi dziedzinami polityki jak zatrudnienie, kształcenie, szkolenie, zdrowie, kultura, media cyfrowe, zrównoważony rozwój, sprawy obywatelskie i sport. Wprowadzenie jednolitego prawa albo wytycznych dotyczących kształtowania strategii na rzecz młodzieży sprawiłoby, że łatwiej byłoby porównać, po pierwsze, poszczególne regiony pod względem przedsięwzięć podejmowanych na rzecz młodzieży, po drugie – stopień osiągnięcia przez nie poszczególnych celów i polityk dotyczących młodych ludzi.

W Polsce, w ramach organizacji pozarządowych, rozwijane są także różnorodne inicjatywy na rzecz młodych ludzi, finansowane przez samorządowe władze lokalne.

Podsumowanie

Tworzenie spójnej polityki, w tym tej poświęconej młodzieży, wymaga pogłębionej diagnozy, rozpoznania potrzeb i tworzenia skutecznych narzędzi wdrażania proponowanych rozwiązań. Obecnie rozproszenie w Polsce tych działań na wiele resortów *de facto* rozmywa nie tylko charakterystyki, ale i zakres problemów związanych z młodzieżą. Brak holistycznego podejścia, które uwzględniłoby różnorodne wymiary życia oraz aktywność młodzieży w oparciu o pełną, pogłębioną diagnozę potrzeb i które prowadziłoby do maksymalizacji koordynacji działań oraz likwidacji rozproszenia poszczególnych zagadnień na różne resorty, sprawia wrażenie, że w polskim społeczeństwie młodzież jako autonomiczna kategoria społeczna nie funkcjonuje (w odróżnieniu np. od seniorów – polityka senioralna przypisana bowiem została do resortu Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej). Młodzi ludzie stanowią katalizator zmian społecznych i wiele mówią

o społeczeństwie w wielu jego wymiarach, dlatego warto poświęcić więcej uwagi tej kategorii społecznej. Konstruowanie rozwiązań legislacyjnych i wspierających młodych ludzi przez państwo sprzyjać może kształtowaniu kapitału społecznego na przyszłość. Aby utworzyć odpowiednie środowisko dla rozwoju młodzieży i zapewnienia jej wsparcia, ważne jest, aby znać potrzeby młodych ludzi z różnych środowisk, posiadać plan działania dostosowany do tych potrzeb oraz wdrażać działania przewidziane w planie na szczeblu centralnym i lokalnym. W tym kontekście ważne jest, aby wiedzieć, w jakim zakresie działania prowadzone na wielu poziomach odniesienia są zgodne z rzeczywistymi potrzebami młodzieży i jak są one zorientowane na rzeczywiste potrzeby młodzieży. Jednym z ważniejszych postulatów realizacji polityki młodzieżowej jest uwzględnienie jej charakteru partycypacyjnego, co oznacza włączenie i zaangażowanie młodych ludzi w proces jej tworzenia. Jednak pierwszym krokiem jest zauważenie młodzieży jako odrębnej kategorii społecznej. Dopóki decydenci nie będą w stanie wyciągać wniosków z istniejących raportów, badań, analiz, dopóty rozwiązanie kluczowych, istotnych dla młodzieży problemów będzie jedynie pozorne.

Bibliografia

- Arnett, J. (1997). Young People's Conceptions of The Transition to Adulthood. *Youth and Society*, 29(1), 3–23.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480.
- Arnett, J. J. (2010). *Adolescence and emerging adulthood. A cultural approach*. New York: Pearson.
- Arnett, J. J. (2016). Life Stage Concepts across History and Cultures: Proposal for a New Field on Indigenous Life Stages. *Human Development*, 59, 290–316.
- Białecki, I. (2003). Szanse na kształcenie i polityka edukacyjna: perspektywa równości i sprawiedliwości społecznej. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 7, 3–10.
- Brzezińska, A. I., Kaczan, R., Piotrowski, K., Rękosiewicz, M. (2011). Odroczona dorosłość: akt czy artefakt?. *Nauka*, 4, 67–107.
- Brzezińska, A. I., Syska, W. (red.) (2016). *Ścieżki wkraczania w dorosłość*. Poznań: UAM.

- Długosz, P. (2016). Pokolenie przegranych? Kondycja psychospołeczna młodzieży w Europie Środkowo-Wschodniej. *Zeszyty Pracy Socjalnej*, 21(2), 77–90.
- Długosz, P., Szczudło, S. (2013). Młodzież pogranicza polsko-ukraińskiego wobec własnej przyszłości. *Nowa Ukraina*, 13, 77–88.
- Długosz, P. (2017). *Strategie życiowe młodzieży na pograniczu polsko-ukraińskim*. Warszawa: Nomos.
- Długosz, P. (2021). *Trauma pandemii COVID-19 w polskim społeczeństwie*. Warszawa: CeDeWu.
- Griese, H. M. (1996). *Socjologiczne teorie młodzieży*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Herbst, M. (2019). *Reformowanie edukacji*. W: K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania. Edukacyjne konieczności* (s. 216–227). Warszawa: A PROPOS Serwis Wydawniczy Anna Sikorska-Michalak.
- Jeżowski, M. (2019). *Wstęp*. W: *Encyklopedia Komisji Europejskiej Youth Wiki*, t. 1 (s. 6). Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.
- Konieczny, M. (2019). *Polityka młodzieżowa w Polsce – podstawowe zagadnienia*. W: *Encyklopedia Komisji Europejskiej Youth Wiki*, t. 1. Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.
- Kwieciński, Z. (1992). *Socjopatologia edukacji*. Warszawa: Edytor.
- Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41(1), 3–13.
- Mannheim, K. (1952). The Problem of Generation. W: K. Mannheim, *Essays on the Sociology of Knowledge* (s. 276–322). New York: Oxford University Press.
- Mikiewicz, P. (2016). *Socjologia edukacji*. Warszawa: PWN.
- Niezgoda, M. (2014). Młodzież jako przedmiot zainteresowań socjologii. *Rocznik Lubuski*, t. 40, część 2a, *Młodzież w czasach kryzysu ekonomicznego. Między edukacją i pracą*, 43–56.
- Nowak, S. (red.) (1991). *Studenci Warszawy. Studium długofalowych przemian postaw i wartości*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Nowak, S. (2009). *O Polsce i Polakach. Prace rozproszone 1958–1989. Zebrał Antoni Sulek*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Nyckowiak, J. (2011). Pokoleniowe uwarunkowania opinii na temat przemian politycznych w Polsce po 1989 roku w świetle danych POLPAN 1993–2008. *Rocznik Lubuski*, t. 37, część 2, *Zrozumieć społeczeństwo, zrozumieć pokolenia. Młodzież, młodość i pokoleniowość w analizach socjologicznych*, 83–97.
- Ostaszewski, K. (red.) (2019). *Analiza jakościowa stylu życia 17–18-letnich użytkowników substancji psychoaktywnych, wzorów i motywów używania substancji oraz innych zachowań problemowych. Raport z badań*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Ostaszewski, K. (red.) (2017). *Monitorowanie zachowań ryzykownych, zachowań nałogowych i problemów zdrowia psychicznego 15-letniej młodzieży. Badania mokotowskie 2004–2016. Badania ukraińskie, obwód lwowski 2016*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Raczek, M. (2014). *Polityka na rzecz młodzieży w Polsce*. W: M. Boryń, B. Dunaj, S. Mrozowska (red.), *Polityka młodzieżowa Unii Europejskiej* (s. 142–144). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Skocz, M., Postawa, K., Prokopowicz, M. (2009). *Czym jest polityka młodzieżowa? Wrocław: Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego*.
- Sińczuch, M. (2009). *Polityka młodzieżowa jako odrębny obszar działania Unii Europejskiej. Studia BAS: Polityka młodzieżowa*, 2(18), 147–173.
- Szafraniec, K. (2011). *Młodzi 2011*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Szafraniec, K. (2012). Młodość jako wyłaniający się problem i nowa polityczna siła. *Nauka*, 1, 101–122.
- Szafraniec, K. (red.) (2019). *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania. Edukacyjne konieczności*. Warszawa: A PROPOS Serwis Wydawniczy Anna Sikorska-Michalak.
- Trucco, D., Ullmann, H. (red.) (2016). *Youth: realities and challenges for achieving development with equality*. Santiago: Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC).
- Walczak, B., Tędziągolska, M. (2022). *Młodzież wobec globalnych wyzwań 2022. Raport z badania ilościowego i desk research*. Centrum edukacji obywatelskiej. Pozyskano z: https://globalna.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2022/06/Raport_educacja-globalna_FINAL_maj22.pdf.
- Zahorska, M. (2009). *Zmiany w polskiej edukacji i ich społeczne konsekwencje*. W: M. Marody (red.), *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku* (s. 93–115). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Zielińska, M. (2010). Między autorytaryzmem a demokracją. Pokoleniowy wymiar transformacji społeczno-politycznej w Polsce. *Forum Socjologiczne*, 1, 117–134.
- Zielińska, M. (2015). Polska młodzież w czasach nieufności. *Władza Sądzenia*, 7, 27–35.
- Zielińska, M. (2020). *Gotowi na dorosłość? Projekty życiowe i zasoby społeczne pokolenia 2.0*. Warszawa: IFIS PAN.
- Zielińska, M., Wróbel, R. (2018). Socio-demographic aspects of “emerging adulthood” in the context of cultural changes in Poland compared to Europe. *Rocznik Lubuski*, t. 44, część 1, 15–32.

Akty prawne i strategie rządowe

- CBOS, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom (2022). *Raport „Młodzież 2021”*. Pozyskano z: https://kcpcu.gov.pl/wp-content/uploads/2023/01/Mlodziez-2021-raport_uzupelniony.pdf (pobrano 10.06.2023).
- Instytut Matki i Dziecka (2020). *Raport HBSC 2020 „Jakie są polskie nastolatki?”*. Pozyskano z: <https://imid.med.pl/pl/aktualnosci/jakie-sa-polskie-nastolatki-raport-hbsc-2020> (pobrano 10.06.2023).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.)
- Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji (2013). *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa strategia rozwoju kraju*. Pozyskano z: http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/002_Strategia_DSRK_PL2030_RM.pdf.
- Ministerstwo Cyfryzacji. *Raport „Nastolatki 3.0”*. Pozyskano z: <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/mlodziez-w-internecie---raport-nastolatki-30> (pobrano 10.06.2023).
- Ministerstwo Edukacji i Nauki (2021). *Wyniki raportu „Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży”*. Pozyskano z: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wyniki-raportu-zdrowie-psychiczne-dzieci-i-mlodziezy> (pobrano 10.06.2023).
- Ministerstwo Klimatu i Środowiska (2023). *Młodzieżowa Rada Klimatyczna*. Pozyskano z: <https://www.gov.pl/web/klimat/MRK> (pobrano 10.06.2023).
- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (2015). *Zarządzenie nr 31 z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie przyjęcia Programu Aktywności Społecznej Młodzieży na 2015 r.* Pozyskano z: <https://www.infor.pl/akt-prawny/U30.2015.024.0000034,zarzadzenie-nr-31-ministra-pracy-i-po>

lityki-spoecznej-w-sprawie-przyjecia-programu-aktywnosci-spoecznej-mlodziezy-na-2015-r.html.

Parlament Europejski (2023). *Młodzież. Rządowy Program na Rzecz Młodzieży. „Aktywna Młodzież”*. Pozyskano z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/141/mlodziez>. Pozyskano z: https://www.dbp.wroc.pl/biblioteki/wroclaw/images/Biblioteki/DBP-Wroclaw/WSIPO/Rzodowy_program_na_rzecz_mlodziezy_Aktywna_mlodziez.pdf (pobrano 10.06.2023).

Rzecznik Praw Dziecka Mikołaj Pawlak (2021). *Raport RPD „Korzystanie z mediów społecznościowych i internetu”*. Biuro Rzecznika Praw Dziecka.

Pozyskano z: <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2022/01/Raport-RPD-korzystanie-z-mediow-spoecznościowych-i-internetu-PDF.pdf> (pobrano 10.06.2023).

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r., nr 9, poz. 59).

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 1974 r., nr 24, poz. 141).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59).

Ustawa z dnia 30 sierpnia 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1668).